

Вікарчук О. І.
к.е.н., завідувач кафедри економіки і менеджменту
Житомирського державного університету ім. Івана Франка

ІННОВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

У статті досліджено механізм інноваційних процесів економічного розвитку і державного регулювання інноваційної сфери, запропоновано заходи з удосконалення інноваційної політики держави.

The article is studying the processes of mechanism innovation of economic development and state regulation of innovation sphere, is proposed the steps in improvement innovation of state politics.

Постановка проблеми. Потенціал економічного зростання є похідною ефективності багатьох чинників, які характеризують комплекс процесів суспільного виробництва і зумовлюють стабільний розвиток країни. У процесі дослідження динаміки економічного піднесення і формування економічної думки кількість цих чинників спочатку збільшувалася, доки не постала потреба теоретичних узагальнень, які охоплюють ширше коло питань.

Підприємницьке середовище характеризують такі ознаки, як відкритість підприємницької діяльності, стабільність політичних і соціальних інституцій, високоефективна макроекономічна політика, ринкова орієнтація, здорова конкуренція, верховенство закону, відсутність корупції тобто все, що відповідає новим умовам господарювання, підтримує нових учасників ринку і створює потенціал постійного зростання добробуту населення [3].

Аналіз останніх публікацій. Серед робіт, які розглядали окремі аспекти цієї проблеми на макрорівні слід назвати роботи українських економістів С. Онишко і Ю. Пасічник.

Постійне впровадження інновацій є необхідним внутрішнім моментом дії і практичною формою реалізації загальних економічних законів – зростання продуктивності праці, економії часу, підвищення потреб тощо, характер дії яких зумовлює поступальний рух і суттєве зростання економічної динаміки. По суті, йдеться про загальний закон періодичного інноваційного оновлення, яке лежить в основі перетворень у всіх сферах розвитку суспільства.

Інноваційний процес є процесом, який органічно поєднує науку, технології, техніку, економіку, підприємництво й управління з метою гарантованого досягнення нового результату, що має комерційний успіх [4]. Він охоплює комплекс відносин від розробки ідей і технологій до виробництва, обміну і споживання кінцевого продукту [7]. Зрозуміло, що інновації не є самодостатніми, тому очікуваний позитивний результат досягається лише за умови інституційної підтримки і реалізації їх у виробничому процесі через адекватні управлінсько-організаційні технології та певну комплементарну комбінацію ресурсів виробничо-економічних систем. Це зумовлено тим, що, на відміну від традиційної, інноваційна економіка характеризується складними і динамічними зв'язками між її елементами та учасниками інноваційного процесу від створення й удосконалення нових технологій та продуктів до масового впровадження їх у реальному секторі.

Дієвість інститутів оцінюється з точки зору швидкості донесення інформації про сигнали ринку, здатності допомагати економічним агентам автономно застосовувати інновації, мінімізувати трансакційні витрати [8]. Історичний розвиток інноваційних систем у розвинених країнах свідчить, що на певному етапі значно підвищується ступінь впливу держави на інноваційну сферу, що сприяє прискоренню її зростання.

Цілі статті. При розумінні всієї важливості системного підходу до реалізації інноваційної моделі розвитку економіки та з огляду на наведені обставини і методичні міркування, для розгляду в даній статті пропонується визначення й обґрунтування державної підтримки інноваційних процесів, здійснення інноваційної політики, покликаної створити необхідні умови для інноваційної діяльності, орієнтованої на розвиток інтелектуальної сфери та підвищення конкурентоспроможності виробництва.

Виклад основного матеріалу. Як переконує практика, можливості подальшого економічного розвитку на основі ресурсного зростання швидко вичерпуються. Основним джерелом забезпечення успіху стає не багатство природних ресурсів, не дешева робоча сила і навіть не фінанси, а сукупність знань, їхнє конкурентне використання й наукові інновації, якими володіє виробничо-економічна система, так званий «інтелектуальний капітал» [2]. Зростання частки ресурсу «знання» у вартості продукту інноваційно-зорієнтованого виробництва спонукає підприємства підвищувати кваліфікацію

працівників, застосовувати нові технології, управляти капіталізацією розуму.

У широкому розумінні, інтелектуальний потенціал включає культурно-освітні, науково-технологічні можливості людської спільноти (колективу, народу, країни), їхню здатність усвідомлено приймати раціональні, глибоко обґрунтовані рішення, розв'язувати складні суперечності.

Економіка України потребує масштабного технологічного оновлення, яке може здійснюватися двома шляхами:

- використання конкурентних переваг розвитку, механізмів ринкової конкуренції, підприємницької ініціативи та державної підтримки через бюджетне фінансування, надання безвідсоткових і пільгових кредитів тощо;

- впровадження інновацій залежно від ініціативи підприємницького сектора економіки.

В Україні застосовується переважно пряме бюджетне фінансування державних наукових структур, проте на наукові дослідження виділяються незначні кошти, яких вистачає лише на виплату заробітної плати працівникам бюджетних установ, оплату встановлених загальнодержавних податків, зборів, платежів, у тому числі по фонду оплати праці. На виплату комунальних платежів, випуск науково-аналітичних і науково-практичних видань зазвичай коштів недостатньо, тому науково-дослідні установи змушені частину приміщень здавати в оренду та укладати господарські договори. При цьому на наукові розробки й інновації коштів виділяється ще менше від потреби. Проте, як наголошують аналітики, якщо «здобування» наукового знання – справа недешева, до того ж кожен наступний крок проникнення в таємниці природи і поглиблення наукових знань із часом потребує більших витрат, то «на науково-технологічні розробки, спрямовані на використання отриманого знання, потрібно передбачити у 2-2,5 рази, а на виробничі інновації - в 10 разів більші кошти» [5]. За деякими дослідницькими даними, останнє співвідношення фінансування цієї сфери в розвинених країнах світу становить 1:21, а в Україні воно обмежене пропорцією 1:1,15. Низький рівень інноваційної культури призводить до того, що науково-технологічна й інноваційна сфера трактується державними управлінцями як соціальна, або як чисто витрати.

Важливим показником, який об'єктивно характеризує рівень суспільних витрат на науково-технічну й інноваційну діяльність в загальному балансі національного господарства, є наукоємність валового внутрішнього продукту і

витрати на дослідження та розробки в процентному відношенні і до ВВП. Так, при витратах 0,4% ВВП наука країни може виконувати лише функцію накопичення і передачі знань, сприяти розвитку освіти й культури, але не в змозі відігравати помітну роль в її економічному житті. Пізнавальна функція науки з визнанням окремих її результатів на світовому рівні стає більш помітною при витратах понад 0,4%, а дієво впливати на економіку починає при 1,7% і більше від ВВП [7].

Безумовно, наукові дослідження є першим етапом інноваційного циклу, тому вони найбільшою мірою віддалені від моменту одержання прибутку в процесі реалізації інноваційної продукції. Проте, здобуття знань, принаймні, вдесятеро перевищує суму витрат на науку, розробки та інновації. Фактично в Україні витрати на НДДКР становлять лише 1,1% ВВП, що дорівнює 0,17% витрат США і 4,3% витрат Росії. Саме тому, на відміну від розвинених країн, де інноваційна модель розвитку економіки надійно підтверджує свою ефективність (інноваційних підприємств досягає 70% і за рахунок виробництва й експорту наукоємної продукції забезпечує до 85-90% приросту ВВП), в Україні інноваційну діяльність здійснює 1/10 підприємств, а частка інноваційної продукції в загальному обсязі промислового виробництва становить менше 7% [1]. До того ж, майже 75% інвестицій вкладається в 3-й технологічний уклад, тобто наукові високі технології, попри всі декларації, витісняються з пріоритетів держави. Переважають третій та четвертий технологічні уклади, які забезпечують майже 94% (58 і 36%) випуску продукції, а на п'ятий і шостий технологічні уклади, на які переходять постіндустріальні країни, припадає відповідно 5 і 1%. На світовому ринку високотехнологічної продукції, який оцінюється в 2,5 - 3 трлн. дол. США, частка України становить приблизно 0,05 - 0,1% [4].

В інноваційному процесі велике значення має інноваційна інфраструктура. Вона виконує роль елемента, який створює умови для плідної інноваційної діяльності шляхом надання різноманітних послуг: централізоване накопичення інформації щодо інноваційних продуктів, налагодження каналів одержання технологічної, маркетингової, комерційної і фінансової інформації, акумуляція фінансових ресурсів та їхнє використання на інноваційні потреби, формування баз даних спеціалістів, які працюють в інноваційному бізнесі, підготовка висококваліфікованого персоналу з досвідом комерціалізації інновацій тощо. Для цього необхідна велика кількість спеціалізованих організацій, насамперед

венчурних та інноваційних компаній; інформаційних банків; фондів, які забезпечують зв'язок дрібного та середнього бізнесу з великими виробниками, і повноцінний розвиток усіх форм підприємництва, а також набуття майнових прав інтелектуальної власності, формування культурних традицій у сфері інновацій [8]. Підприємства-організатори інноваційної інфраструктури перебирають на себе частину функцій інноваційного підприємства і таким чином вивільняють час і зусилля для здійснення основної діяльності щодо створення і впровадження нововведень.

Висновки. Економічний розвиток залежить від ефективної дії багатьох чинників, найважливішими серед яких є науково-технічна діяльність, накопичення наукових результатів і масове застосування нововведень. До першочергових завдань формування ефективно функціонуючої інноваційної моделі економічного розвитку також належать:

- ¾ розробка і законодавче ухвалення засад та стратегічних орієнтирів розбудови в Україні економіки знань і суспільства знань, формування й забезпечення реалізації державної програми підвищення інноваційної культури суспільства;
- ¾ створення й удосконалення законодавчої та нормативно-правової бази регулювання діяльності в інноваційній сфері і формування сприятливого для інновацій бізнес-середовища;
- ¾ удосконалення системи органів управління інноваційним розвитком, створення ефективних механізмів реалізації пріоритетних напрямів інноваційної діяльності із застосуванням програмно-цільових методів, концентрації на цих напрямках наукового потенціалу, фінансових та інформаційних ресурсів; індикативного планування соціально-економічного та науково-технологічного розвитку на інноваційній основі;
- ¾ формування ефективної інноваційної інфраструктури впровадження інновацій, створення за участі держави венчурного інноваційного фонду і системи регіональних венчурних фондів, удосконалення механізмів комерціалізації та трансферу технологій;
- ¾ вивчення світових тенденцій науково-технологічного та інноваційного розвитку, аналіз реальних можливостей потенціалу України, формування пріоритетів і перспективних напрямів практичних дій.

Таким чином, ефективне функціонування інноваційної моделі економічного

розвитку ґрунтується на відповідному інституційному забезпеченні, передбачає виважену державну інноваційну політику, поєднану з визначеними напрямками активізації інноваційної діяльності, дозволяє досягти поставлених цілей інноваційного розвитку і зайняти вищі позиції у світовому постіндустріальному економічному просторі.

Список літератури

1. Александрова В. П. Перспективи фінансування економіки знань // Економіка і прогнозування – 2004. – №1. – С 71 - 85.
2. Демьохін В. А. Інноваційна політика держави і проблеми інтелектуальної власності // Економіка і прогнозування – 2005. – №2. – С 37 - 44.
3. Завгородня О. О. Функціональний аспект інноваційної динаміки // Економічна теорія – 2004. – №4. – С 18 - 29.
4. Крючкова І. В. Структурні чинники розвитку економіки України. - К.: Наукова думка, 2004. – 211с.
5. Малишко О. В. Вимірювання інтелектуального капіталу в європейських компаніях // Інтелектуальна власність – 2006. – №1. – С. 26 - 39.
6. Ноговіцин О., Луговський В., Волошин Н., Шкворець Ю., Онисько Є. Інституційні засади вдосконалення державного управління інноваційними процесами та комерціалізацією інтелектуальної власності // Інтелектуальна власність – 2005. – № 10. – С 4 - 10.
7. Орлюк О. Проблеми участі органів державної влади в інноваційних процесах // Інтелектуальна власність – 2005. – №11. – С 4 - 6.
8. Розсоха В. В. Інноваційна парадигма управлінської діяльності // Агро - інком – 2005. – №8. – С 59 - 61.